

MA'RIFAT VA MUHABBAT TIMSOLI - OGOHIY

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
1-bosqich talabasi **Xolmuratova Hilola Alisher qizi**
TDSHU katta o'qituvchisi **Mustafayeva Samida***

Annotatsiya

Ushbu maqolada XIX asr Xorazm madaniy-ma'naviy hayotining yetuk vakili, shoir, tarixchi va tarjimon — Ogahiyning boy adabiy merosi, tarixiy izlanishlari hamda tarjima faoliyati tahlil etiladi. Ogahiyning lirik she'riyati, ayniqsa, xalqparvarlik ruhida asarlari, uning jamiyatdagi o'rni va o'z davrining haqiqatlarini ifodalashdagi faol roli ochib beriladi. Shoirning bir g'azali misolida uning ijtimoiy-falsafiy dunyoqarashi yoritiladi. Ogahiyning o'zbek adabiyoti va tarixshunosligiga qo'shgan hissassi yuqori baholanadi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, Xorazm, Xiva xonligi, tarixiy asarlar, lirik she'riyat, fors-tojik adabiyoti, tarjima, "Taviz ul-oshiqin", xalqparvarlik, marifatparvarlik, Munis, ma'naviyat.

Kirish

O'zbek adabiyoti tarixida o'ziga xos o'ringa ega bo'lgan adiblar orasida Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiyning o'rni alohidadir. U XIX asrda Xiva xonligi davrida yashab ijod qilgan bo'lib, shoir, tarixchi va davlat arbobi sifatida ko'p qirrali faoliyat yuritgan. Ogahiyning boy ilmiy va badiiy merosi nafaqat o'zbek adabiyoti, balki tarixshunoslik, tarjimashunoslik uchun ham muhim manbadir.

Asosiy qism

1. Ogahiyning hayoti va davri

Ogahiy 1809-yilda Xiva yaqinidagi Qiyot qishlog'ida tavallud topgan. U ilk ta'limni amakisi Shermuhammad Munisdan olgan. Munis Ogahiyning ustozigina emas, balki hayotdagi yo'l ko'rsatuvchisi bo'lgan. 1829-yilda Munis vafotidan so'ng, Xiva xoni Olloqulixon Ogahiyning amakisining o'rniga mirob etib tayinlaydi. Miroblik — mas'uliyatli lavozim bo'lib, u yerni sug'orish, suv taqsimoti kabi davlat ishlarini o'z ichiga olgan. Shu tariqa Ogahiy saroy va xalq hayotida faol ishtirok eta boshlaydi.

2. Adabiy ijodi va lirik merosi

Ogahiyning ijodi janr va mavzu jihatdan nihoyatda boy. Uning "Taviz ul-oshiqin" nomli devoni — shoirning lirik she'riyatidagi eng muhim asarlaridan biridir. Shoir o'z asarlarida ijtimoiy tengsizlik, xalqning holati, hayotdagi adolatsizliklar haqida yozadi. Ayniqsa, shoir xalq orasida bo'lib, jamiyatni ichdan kuzatgani uning she'riyatida chuqur aks etadi.

Ogahiy o'z g'azallarida marifat, ibrat, xalq dardi va hayot haqiqatlarini badiiy ifodalagan. Quyidagi g'azal shoirning hayotga chuqur nazar solganini yaqqol ko'rsatadi:

Ogahiyning g'azali:

**Yeturdim harjamoatg'a o'zimni,
Ochib ibrat bila har yon ko'zimni,
Borining holi bilan bo'ldim habardor,
Ayon ko'nglimga bo'ldi barcha asror.
Kim ul chog' mening holim so'rarsa,
Ayurmen bo'lib men har kimga yorar.
Ko'ngul uzdim fano mulkidan butkul,
Na mol istar ko'ngul, na mansab, na or.
Tanim garchi bu dunyoda bo'lsa,
Ko'nglim hech bo'lmasa tangrining yor.
Nega tahsir etar molu mansab,
Agar ko'ngil bo'lsa pokiza va obror.**

Bu g'azal orqali Ogahiy hayotdagi manfaatchilik, moddiylik, mansabparastlikdan voz kechish, xalq orasida yurib haqiqatni anglash, qalb pokligi va ruhiy yuksaklikni ulug'laydi. Ayniqsa, "Borining holi bilan bo'ldim habardor, Ayon ko'nglimga bo'ldi barcha asror" misralari uning chuqur xalqparvarlik g'oyasini ifodalaydi.

3. Tarixiy va tarjima faoliyati

Ogahiy tarixshunoslik sohasida ham katta meros qoldirgan. U amakisi Munisning tarixiy ishlarini davom ettirib, Xorazm tarixiga oid 5 ta muhim asar yaratgan. Ushbu asarlar orqali Xiva xonligi va Xorazm vohasi ijtimoiy-siyosiy hayotining muhim manzaralari yoritiladi.

Shoirning "Riyozi-davlat", "Zubdat ut-tavorix", "Gulshan ul-mulūk" kabi asarlari tarixiy manba sifatida katta ahamiyatga ega. U, shuningdek, fors-tojik adabiyoti namunalarini ham o'zbek tiliga tarjima qilgan. Jumladan, Sa'diy Sheroziyning "Guliston"i, Jomiyning "Yusuf va Zulayho"si, Nizomiyning "Haft paykar"i kabi asarlarini tarjima qilib, badiiy tarjima madaniyatiga katta hissa qo'shgan.

Xulosa

Ogahiy o'z davrining eng yorqin siymolaridan biri sifatida o'zbek madaniyati va adabiyotida o'chmas iz qoldirgan. U shoir, tarixchi, tarjimon va davlat arbobi sifatida xalq xizmatida bo'lgan. Uning ijodi xalqparvarlik, marifatparvarlik, adolatparvarlik g'oyalari bilan boyib, bugungi kunda ham yosh avlod uchun ibrat manbaidir. Ogahiy faqatgina o'z davri adibi emas, balki milliy ong va o'zlikni shakllantirgan ma'naviy ustunlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov, N. (1987). *Ogahiy va uning tarixiy asarlari*. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. G'ulomov, A. (1971). *Xorazm tarixshunoslik maktabi*. Toshkent: Fan.
3. Zohidov, H. (2005). *Ogahiy tarjimalari va ularning adabiy talqini*. Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Jo'rayev, O. (1999). *Xiva xonligi adabiy muhiti va Ogahiy*. Toshkent: Yozuvchi.
5. Xorazm viloyat axborot-kutubxona markazi fondi materiallari.